

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН — голова
Любомир ВІНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Іван КУРАС • Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО
Омелян ПРІЦАК • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ — головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ — заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ — відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Іван БУТИЧ
Сергій БЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦИК • Всеволод НАУЛКО
Руслан ПИРИГ • Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК
Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДОРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 6

Серія
ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ ТА РОЗВІДКИ
(1895–1900)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2004

ББК 63.3 (4 УКР)
Г91

*Видано за підтримки Президента України
на замовлення Державного комітету
телебачення і радіомовлення України
за Програмою випуску
соціально значущих видань*

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Упорядник Мирон КАПРАЛЬ
Передмови — Я.ДАШКЕВИЧ, М.КАПРАЛЬ

Автори коментарів: М.Бандрівський, С.Білокінь, В.Брехуненко,
М.Капраль, Я.Книш, П.Кулаковський, О.Мельник,
Я.Мельник, Ю.Мицик, О.Моця, С.Панькова,
О.Русина, А.Тимошенко

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 966-603-223-6
ISBN 966-603-367-4 (т. 6)

- © Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України, 2004
- © Видавництво «Світ», дизайн та художнє оформлення, 2004
- © Передмови Я.Дашкевич, М.Капраль, 2004
- © Коментарі, автори, 2004

РОЗДІЛ IV

ОГЛЯДИ,
РЕЦЕНЗІЙНІ СТАТТІ

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА І ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ в 1898 р.

Остатній двадцять п'ятий рік життя Товариства прийшов повний многозначних подій і гідно закінчив першу чверть віку його життя, що минулася з кінцем сього року (2 бо грудня 1873 р. затверджено статуту Товариства).

Святкувати свого ювілею Товариство не хотіло, призначивши на осінь святкування столітнього ювілею нової українсько-руської літератури її національного відродження, на місяць падолист, коли минуло 60 рік з дня смерті первоначальника нової нашої літератури Івана Котляревського. Се національне свято, відсвятковане нашим Товариством при участі інших українсько-руських галицьких товариств, було заміною спеціального свята нашого Товариства, котрому нинішні обставини надали таке визначне місце в культурнім розвою нашого народу. Воно було описане в органах Товариства, і я тут піднесу тільки два моменти з нього, що мають велике моральне значіння для дальшої діяльності нашого Товариства. Один — се загальне, сильне співчуття, яке викликало споряджене Товариством свято в усіх кінцях нашої вітчизни, без ріжниць верств і партійного групування українсько-руської інтелігенції: жива симпатія, з котрою стрічено ініціативу нашого Товариства, могутній здвиг суспільності з цілої Австрійської Русі на наші свята, однодушний відклик з усіх країв, залюднених українцями-русинами, загальне одушевлення, яке переймало учасників сих “великих роковин”, більші і менші локальні святкування, котрі пішли за тим по ріжних краях і місцевостях нашої вітчизни, — се все лишилось назавсіди пам'ятним. Другий втішний момент — той відгомін співчуття, що викликало се наше культурне свято у ріжних слов'янських народів. Вкінці — свято полишило по собі конкретну і дуже важну пам'ятку, в зав'язаній уже “Українсько-руській видавничій спілці”, до котрої ініціативу дали члени нашого Товариства, а план її прийняли зібрані під час свята галицькі письменники й поручили особливій увазі учасникам свята; надіємось, що ся нова інституція зробить важні прислуги нашому культурному розвою і буде своєю діяльністю доповняти, а де в чім і улегшувати роботу нашого Товариства. На пам'ятку нашого свята видало Товариство передрук “Енеїди” з першого видання 1798 р., буква в букву.

Друга пам'ятна подія — се великодушна жертва одного з наших закордонних земляків*, що уставляє в Товаристві чималий фонд для запомоги землякам, котрі віддаються науковим студіям і присвячують себе університетській діяльності. Ми підносили вже, і то не раз, пекучу потребу таких стипендій і запомог для нашої суспільності, відтисненої від вищих шкіл, позбавленої всяких інституцій, що давали б можливість людям, не розшибаючись за насущником, віддаватись науковій праці. Можна тільки пожа-

дати, щоб сей фонд, вложений в кам'яницю, якнайскорше і якнайбільше міг давати коштів на сю благородну ціль, і щоб спасенний приклад нашого земляка найшов якнайбільше охочих іти за ним. Ся ж жертва дала нагоду нашому Товариству урядитись більше відповідно, більше вигідно, не рахуючись з перспективами переносин з помешкання до помешкання, та постягати до купи розкидані дотепер в ріжних частинах міста ріжні галузі свого діловодства, що теж, певно, добре вплине на його дальший розвій. Нарешті не можу замовчати того морального значіння, яке має для нас ся жертва закордонного земляка: вона показує ще раз, оскільки діяльність нашого Товариства ціниться на закордонній Україні, не вважаючи, що там наші видання переважно заборонені і не можуть мати широкого розповсюдження; не вважаючи на те, важне значіння діяльності нашого Товариства відчувається і там, і відчувається дуже живо, як то кілька раз могли ми переконатися сього року очевидячки. Се многоважне значіння нашого Товариства, що далеко підіймається над локальними потребами та становить той духовий центр, що в'яже в одно всі частини нашої розкавалкованої вітчизни, переділеної природними і політичними границями, перегороженої всякими перегородами, — повинно завсіди бути на очах наших членів і одушевляти учасників його роботи.

Важним фактом в житті Товариства була довершена сього року його реформа*, що входить в життя з сим роком чи з сими загальними зборами. Її головною прикметою було — глибше переведення наукового характеру нашого Товариства через цілу його організацію, і по тій довгій історії, яку має ся реформа, переведення її в життя свідчить про глибоку свідомість членів наукового і взагалі культурного значіння Товариства.

Наукова діяльність Товариства в сім році зробила великий крок наперед. Окрім тих серій видань, що увійшли вже в життя в попередніх роках (число їх дійшло вже попереднього року показної цифри 11 томів правильних наукових видавництв), сього року уведено в життя цілий ряд нових, так що система видань Товариства осягнула далеко більшу повноту і спеціалізацію, а норма річних наукових публікацій піднялася до 15.

Важним фактом нарешті була поява нової літературної часописі — “Літературно-наукового вістника”*; його заснувало Товариство на місце давнішої часописі “Зоря”, на ширшій основі і в більшій великості; часопись ся значно вплинула на розвій літературних і взагалі культурних інтересів у нашої суспільності, і не вважаючи на дуже низьку передплатну ціну, могла сього року покрити кошти (правда — теж зведені ad minimum [до мінімуму]) свого видавництва — факт дуже рідкий, чи, властиво, одинокий в історії наших літературних часописей.

Круг наукових зносин Товариства розширявся далі; нові робітники прилучалися до давніших співробітників його видавництв; Товариство мало

спроможність піддержувати молоді надійні для наукової роботи сили невеликими стипендіями і запомогами; чимало зроблено для збагачення і вигіднішого уміщення бібліотеки і т. ін.

Все се ті світлі сторони в житті нашого Товариства, що, повторяю, наповнили багатим і многозначним змістом сей рік життя Товариства; але се життя мало й має далі деякі сумні сторони й обставини. Я мав нагоду порушувати їх в попередніх моїх записках, і для того тут тільки коротенько про них згадаю.

Розвій наукової діяльності Товариства й її організація видвижені інтенсивною працею і посвяченням немногих одиниць, котрі і далі становлять той властивий осередок, коло котрого гуртуються численні співробітники Товариства; ся залежність від здоров'я, сил, обставин кількох одиниць позбавляє працю Товариства певності, не дає їй безпеки, тривкості і постійності, якої мусимо для неї бажати з огляду на велику культурну потребу нашого народу. Незвичайно швидкий і успішний розвій Товариства протягом останніх чотирьох років був обрахований на поліпшення обставин, на піддержку Товариству від суспільності, від публічних інституцій, котрим мусить бути дорогий культурний розвій українсько-руського народу. Провідники Товариства робили під старою девізою: "не вважаючи на давніше, йти все наперед", числячи на ліпше в будучності. Але по кількох роках сеї роботи Товариство і тепер зістається тільки при надіях, досі обертає або даровою, або дуже низькооплаченою працею; не можучи її відповідно винагороджувати, ще менше може воно дати спроможність своїм робітникам віддатися праці коло Товариства. Завдяки тому, що галицькі русини не мають доступу до академічної кар'єри, ті молоді надійні сили, які скуплює й виховує Товариство, мусять тоді, коли б, власне, потребували, дальше віддаватися інтенсивній науковій роботі, розлазитися по провінціальним закуткам, де здібності їх марнуються й упадають. Товариство, якби не нашло надалі більш інтенсивної піддержки, стоїть перед перспективою роботи Данаїд.

Сього року Товариство дістало з публічних фондів $5\frac{1}{2}$ тисяч запомоги, о 1000 більше в порівнянні з попереднім, бо краєвий сойм підняв запомогу Товариству з 1000 до 1500 і запомогу археографічній комісії теж з 1000 до 1500 з[о]л[отих] р[инських]. Міністерство заповіло побільшення запомоги тільки на 1899 р., і то тільки в сумі 1000 з[о]л[отих] р[инських], і ся запомога й далі не вставлена в бюджет¹. Більшу частину, яких $\frac{2}{3}$ своїх видатків на наукові видавництва Товариство мусило покривати з інших джерел. Але

¹ Сама собою встає перед очима паралель бюджетів аналогічних наукових інституцій двох сусідніх слов'янських народів*: Краківська академія має з публічних фондів річно 50000 (з державного скарбу — 20000, краєвого — 30000), Празька — 40000 (з державного і краєвого скарбу — по 20000).

вже два останні роки річних доходів не все ставало на те, й приходилося порушати дещо й останки попередніх років. Таким чином доходи Товариства вищубовано до останнього, і не тільки на дальше значніше розширення видань і взагалі видатків на наукові потреби Товариства нема надії, але й удержатися на теперішнім рівні буде тяжко без дальшого зросту доходів Товариства.

Розуміється, все, що має життєву силу, не може загинути, і ми можемо вірити в те, що життєві сили нашого Товариства поборють всі трудні обставини, але я уважав потрібним піднести всі ті прикрі сторони в становищі нашого Товариства, щоб звернути на них увагу нашої суспільності, особливо всіх інтересованих розвоєм нашої культурної роботи. Caveant [Нехай подбають]!

Я переходжу тепер до деталічного перегляду наукової діяльності Товариства, і починаю з головного — з наукових видавництв.

Я сказав уже, що в сім напрямі останній рік зазначився дуже великим поступом: введено в життя кілька нових серій видавництв і дальше поступлено в напрямі їх спеціалізації.

І так переведено до кінця план спеціальних публікацій для всіх трьох секцій, розпочатий ще позаторік, — утворено “Збірники” секцій, кожної секції осібно. Торік (1897) вийшов “Збірник математично-природописно-лікарської секції” (два томи, з котрих в однім зібрано головню матеріал ще з 1896 р.), сього року, окрім трьох випусків “Збірника” сеї секції (т. III, вип[уски] 1 і 2 і т. IV, вип[уск] 1), вийшли “Збірники” історично-філософичної й філологічної секцій, разом (сього року) 64 аркуші друку. Збірники сих двох останніх секцій призначаються для систематичних збірок розвідок чи матеріалів, тимчасом як “Записки” призначаються головню для дрібніших розвідок і матеріалів, для оглядів і критичних оцінок наукової літератури і мають характер наукової часописі.

Важний зріст і розширення публікацій наступило в сфері етнографічних студій. Багатство матеріалу по українсько-руському фольклору й етнології й сильний вплив його в Товаристві вже кілька років вимагав помноження публікацій. Це позаторік прийнято було план поділу матеріалу на фольклорні і етнологічні видання; сього року постановлено видавати річно замість одного два томи “Етнографічного збірника”, присвяченого надалі фольклору, і докінчено розпочатий позаторік I том “Матеріалів до українсько-руської етнології”, так що сього року вийшло три томи етнографічних матеріалів, разом 50 аркушів, хоч, розуміється, й се число не відповідає ще потребі і запасам матеріалів. Для ведення сих видавництв, збирання і оброблювання матеріалів секції історично-філософична і філологічна вибрали осібну етнографічну комісію*, до президії котрої увійшли редактори видавництв: д-р. І. Франко, Хв. Вовк (Волков) і Вол. Гнатюк.

Другу наукову комісію цього року сформовано при математично-природописно-лікарській секції — комісію лікарську, під проводом д-ра Сельського і д-ра Е.Озаркевича, а разом “Збірник” секції поділено на два відділи — математично-природописну частину і “Лікарський збірник”*, що будуть виходити особними зошитами; організацією наукової роботи в сій новій комісії й редакцією “Лікарського збірника” дуже енергійно займався д-р. Е.Озаркевич*, поставивши метою перетворити сей збірник далі в періодичне видання, і ся організація наукової роботи на полі лікарських наук становить новий, дуже втішний крок в діяльності Товариства. По тих довершених планах і перемінах організація Товариства виглядає так:

Секція історично-філософська з підсекцією правничою;
секція філологічна — при ній комісії: археографічна й етнографічна;
секція математично-природописно-лікарська — при ній комісія медична.

Система видавництва:

1. Наукова часопись, присвячена передовсім історії, філології й історії літератури українсько-руського народу, з ширшими оглядами наукової літератури, головню в тих же галузях наук — “Записки Наукового товариства ім.Шевченка” (річно 6 томів по 12 арк.).
- 2—4. Збірники поодиноких секцій.
5. “Правнича часопись” — при історично-філософській секції.
6. “Руська історична бібліотека” — при тій же секції.

Видання комісій —

а) археографічної:

7. “Жерела до історії України-Руси”.

8. “Пам’ятки українсько-руської мови і літератури”; 7 і 8 виходять чергуючись, по 1 тому на рік.

б) етнографічної:

9. “Етнографічний збірник”, 2 томи щороку.

10. “Матеріали до укр[аїнсько]-руської етнології”, поки що 1 том на рік.

в) медичної:

11. “Лікарський збірник” (зошитами “Збірника матем[атично]-природ[описно]-лік[арської] секції”, поки що 2 рази на рік).

Всього цього року вийшло 15 томів і 3 менших (зошитами), а то:

1—7. “Записки”, т. XXI—XXVI, з особним покажчиком до т. I—XX і покажчиком до т. XXI—XXVI при XXVI т. (редагував “Записки” М.Грушевський).

8. “Збірник історично-філософ[ічної] секції”, т. I (М.Грушевського “Історія України-Руси”, т. I, 31 аркуш друку).

9. “Збірник філологічної секції”, т. I. (О.Кониського “Т.Шевченко-Грушевський”, т. I, 16 арк. друку).

10—11. “Збірник математ[ично]-природ[описно]-лікарської секції”, т. III, в[ипуски] 1 і 2 і т. IV, вип. 1 (втім 2 зошити “Лікарського збірника”), 17 арк. друку, ред. І.Верхратський*, В.Левицький і Е.Озаркевич.

12. “Руська історична бібліотека”, т. XX (Я.Шульгина “Начерки Колівщини”, 14 аркушів друку).

13. “Правнича часопись”, т. VIII (ред. д-р К.Левицький, 10 арк.).

14. “Жерела до історії України-Руси”, т. IV (Галицькі акти з р. 1648—1649, зред[агував] С.Томашівський, 28 арк.).

15—16. “Етнографічний збірник”, т. IV і V (ред. І.Франко і В.Гнатюк), разом звиш 32 арк.

17. “Етнологічні матеріали”, т. I (ред. Хв. Вовк), звиш 17 арк.

18. “Енеїда” з вид[ання] 1798 р., пам’яткове видання, 8 арк. Крім того, кілька-десять відбиток і передруків.

Дальше друкувався накладом Товариства “Російсько-український словар” М.Уманця (т. IV, недокінчений), і докінчено розпочатий давніше IV т. “Кобзаря” Шевченка.

План і склад “Записок” лишився давніший, з тою відміною, що введено нову рубрику в “Науковій хроніці”: огляд західноєвропейської історичної літератури (провадить д-р. М.Кордуба). Склад “Записок” буде видно з цього:

Уміщено було:	1897	1898
розвідок і матеріалів (I відділ)	15	16 ¹
заміток і дрібніших матеріалів	15	13
обговорено журналів	59	57
[обговорено] книжок	170	120

Менш статей і рецензій уміщено було в сім році в порівнянні з попереднім тому, що подвійний том XXIII—XXIV зайнятий був майже самими розвідками, з однорідним змістом — про Хмельниччину, а, окрім того, запровадження нового огляду — західноєвропейських літератур відібрало дещо місця у бібліографії.

З того (в відділах I і II) ¹ було:	1897	1898
розвідок з українсько-руської історії з помічними науками	11	13
[розвідок] з історії літератури	6	6
[розвідок] філології	1	—
[розвідок] етнографії	—	1
[розвідок] суспільної економії	—	1
історичних і літературних матеріалів	12	10

¹ З того одна в відділі “Наукової хроніки”.

В відділі бібліографії обговорено книжок:

з історії з помічними науками	80	43
з філології й історії літератури	33	24
з етнографії	17	23
історичні і літературні матеріали й джерела	4	12
з права, економії й статистики	15	4
з природничих наук (з географією)	4	1
збірники, словарі і т. ін.	17	11

Окрім того, в огляді західноєвропейської літератури почасти вчислено, почасти обговорено коло 700 книг, статей і т. ін.

Всього взяло участь в “Записках” цього року 33 співробітників.

“Збірники” історично-філософичної й філологічної секції, як також “Жерела” й “Історична бібліотека”, містили більші одноцільні праці, по одній на цілий том.

“Збірник історично-природописно-лікарської секції” в трьох зошитах містив:

розвідок і матеріалів математичних і фізичних	2
розвідок і рефератів природописних	3
[розвідок і] ширших рефератів і матеріалів лікарських	14
рефератів дрібних лікарських	83

Всього взяло участь в ній за сей рік 20 осіб.

“Правнича часопись” подала розвідок 4 і бібліографічні звістки з літератури; взяло в ній участь 3 особи.

“Етнографічний збірник” і “Матеріали до українсько-руської етнології” подали в своїх трьох томах розвідок, більших збірок і матеріалів 22, дрібніших матеріалів і заміток 17, всього взяло в них участь 23 особи.

Всього взяло минулого року участь в наукових виданнях Товариства 74 особи, з того заграничних 25, жінок 4, нових співробітників прибуло 35¹.

“Літературно-науковий вістник” виходив місячними книжками, пересічно по 12 арк. (за серпень і вересень подвійна); він поділявся на три частини, більш або менш рівні: белетристика оригінальна, белетристика перекладана, статті по сучасній літературі, культурному і суспільному житті; перші сім місяців редакцію провадив М. Грушевський, другі п'ять — О. Маковей* і д-р І. Франко; до редакційного комітету входив, крім сих трьох, на початку року О. Борковський*. Всього взяло участь в ній 44 наші письменники, з них заграничних 18, жінок 6.

¹Звертаємо увагу на ці цифри співробітників, бо в особній відбитці справоздання (на загальні збори) зайшли були через поспіх деякі помилики.

В сумі в різних виданнях Товариства взяло участь 109 осіб, з тих заграничних 39, жінок 9: як бачимо, Товариство скупляло наоколо себе сили дуже значні, дуже численні, служило дуже сильним осередком, і то не тільки для тутешніх, а й заграничних українців.

Всього видань з відбитками й передруками Товариство минулого року пустило 56 книжок.

Наукові засідання в Товаристві переважно займалися справами безпосередньо зв'язаними з виданнями Товариства: обміркуванням планів видань, оцінкою приготовлених праць; попри те скликались спільні засідання двох чи всіх трьох секцій в справах більше загальних; таке спільне засідання всіх трьох секцій було присвячене нараді над потребами середньої школи, з нагоди висилання відпоручника Товариства до анкети, скликаної кравчим виділом в справі реформи середньої школи. Два спільні засідання всіх секцій були зайняті нарадою над потребами університетської науки у Львові з нагоди висилання меморіалу до міністерства освіти в справі помноження руських кафедр на університеті, і т. ін.

Всього відбулося засідань: історично-філософічна секція мала 12 осібних засідань, на котрих предложено 24 праці, і 4 спільних разом з іншими секціями; філологічна мала 8 осібних засідань, на котрих предложено 22 праці (в тім 15 призначених для "Етногр[афічного] зб[ірника]", т. V), і 4 спільних разом з іншими секціями; математично-природописно-лікарська — 2 засідання, на котрих предложено 5 праць. Комісії: археографічна мала 2 засідання, етнографічна — 1 засідання, лікарська — 4 засідання, на котрих предложено, окрім праць, предложених на засіданнях мат[ематично]-природ[описно]-лікарської секції, ще 6 праць. Окрім того, мав часті засідання редакційний комітет "Літературно-наукового вістника".

На сім кінчимо наш огляд. Як можна бачити з нього, ті, що несли на собі тяготу роботи в Товаристві, можуть із вдовolenням оглянутися на результати останнього року. Але загал членів і взагалі всі інтересовані нашим культурним розвоєм повинні оглянутися пильно — за способами до піддержання й дальшого провадження й розвою наукової діяльності нашого Товариства, що, як я сказав, сотворена була незвичайними висиланнями — в надії на дальшу поміч і підмогу.

ім.Шевченка у Львові). — Львів, 1936; *Дорошенко В.* Бібліотека наукового товариства ім.Шевченка у Львові // ЗНТШ. — 1961. — Т. 171. — С. 1–58. Про цю інституцію див. також збірник статей: Бібліотека Наукового товариства ім.Шевченка: книги і люди. — Львів, 1996.

с. 546 *З васнуванням осібною “Збірника математично-природописно-лікарської секції”...* — збірник секції виходив друком у 1897–1939 рр.; загалом було надруковано 32 томи наукових праць з математики, фізики, хімії, медицини та інших наукових негуманітарних дисциплін.

с. 547 *Зладжений вже “Показчик” до перших 20 томів “Записок”, що буде долучений до одного з ближчих томів...* — показчик вийшов окремим виданням: Записки Наукового товариства ім.Шевченка: показчик змісту [тт. 1–20]. — Львів, 1898.

М.К.

Наукове товариство імені Шевченка і його діяльність в 1898 р.

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Наукове товариство імені Шевченка і його діяльність в 1898 р. // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXVII. — Кн. I. — С. 1–9.

с. 550 *... великодушна жертва одного з наших закордонних земляків...* — йдеться про велику грошову пожертву українського мецената, професора Военно-медичної академії в Петербурзі Павла Пелехіна (Енциклопедія українознавства. — Львів, 1996. — Т. 5. — С. 1978); 5 серпня 1898 р. Товариство стало власником кам'яниці на вул. Чарнецького (теперішній Винниченка), 26, викупивши її за 240 тис. корон; значну частину коштів для купівлі цієї нерухомості надав проф. П.Пелехін (*Вуйцик В.* З історії будинків Наукового товариства ім.Шевченка у Львові // З історії Наукового товариства імені Шевченка: Зб. доповідей і повідомлень сесій і конференцій НТШ у Львові. — Львів, 1997. — С. 257).

с. 551 *Важним фактом в житті Товариства була довершена цього року його реформа...* — у 1898 р. в НТШ було утворено категорію “дійсних членів” на підставі їх наукових заслуг; а вибори перших дійсних членів НТШ відбулися у червні 1899 р. (*Грушевський М.* Наукове товариство імені Шевченка // *Він же.* Твори у 50 томах. — Львів, 2002. — Т. 1. — С. 197–199; *Історія Наукового товариства ім.Шевченка.* — Нью-Йорк; Мюнхен, 1949. — С. 16).

... поява нової літературної часописі — “Літературно-наукового вістника”... — часопис під егідою НТШ виходив у 1898–1905 рр.; у 1905 р. Товариство передало “ЛНВ” Українсько-руській видавничій спілці, що його видавала з 1906 по 1913 р. у двох редакціях — київській та львівській; бібліографічний показчик у початковий період див.: Показчик змісту томів I–XX “Літературно-наукового вістника” (1898–1902) / Упор. В.Доманицький, передм. І.Франка. — Львів, 1903.

с. 552 *... аналогічних наукових інституцій двох сусідніх слов'янських народів...* — у 1870–1880 рр. у межах Австро-Угорської імперії виникли наукові академії кількох слов'янських народів: у 1866 р. на домагання хорватського сейму урядом затверджено “Югославську академію наук і мистецтва”, у 1871 р. польське “Наукове Краківське товариство” було перетворено в академію, у 1886 р. “Сербське наукове товариство” отримало назву “Сербської академії наук”, наприкінці 1889 р. у Празі затверджено “Чеську академію наук і мистецтв” (*Винар Л.* Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Тараса Шевченка. — С. 30). Українці сподівалися таким самим чином перетворити НТШ у майбутню Українсько-руську академію.

с. 553 *... вибрали осібну етнографічну комісію...* — етнографічна комісія НТШ була заснована 1898 р. з метою збирання і вивчення українського фольклору; довголітніми головами були І.Франко та В.Гнатюк (редактор видань в 1900 р.).

с. 554 *... “Лікарський збірник”...* — як наукове видання збірник виходив протягом 1898–1901 рр. у серії “Збірник математично-природописно-лікарської секції”; загалом вийшли друком три томи (кожен том містив два випуски) під редакцією Є.Озаркевича; бібліографічний опис див.: Періодичні та серійні видання Наукового товариства імені Шевченка (1885–1939). Анотований показчик / Укл. Т.Кульчицька. — Львів, 1991. — С. 63–65.

... редакцією "Лікарського збірника" дуже енергійно займався д-р *Е. Озаркевич*... — Євген Озаркевич (1861—1916) — український лікар та науковець, автор перших у нашій історії праць, написаних українською мовою, засновник і редактор "Лікарського збірника", про його життєвий шлях та наукову діяльність див.: *Ганіткевич Я.* Євген Озаркевич — один із засновників новітньої української медицини // *Він же.* Українські лікарі-вчені першої половини ХХ століття та їхні наукові школи. — Львів, 2002. — С. 308—337.

с. 555 ... *І.Верхратський*... — (1846—1919), природознавець, педагог і філолог, почесний і дієвий член, довголітній голова Математично-природописно-лікарської секції НТШ, редактор її "Збірника", автор перших шкільних підручників українською мовою з природничих наук.

с. 556 ... *О.Маковей*... — (1867—1925), письменник, літературний критик, журналіст і громадський діяч, був редактором "Зорі" (1894—1895), газети "Буковина" (1895—1897), входив до редколегії "Літературно-наукового вісника" (1898—1899), співредактор "Діла" та "Руслана".

... *О.Борковський*... — (1841—1921), публіцист та педагог, довголітній редактор часопису "Зоря" (1886—1897), співзасновник та редактор газети "Діло", співзасновник "Прогресу"; після заснування у 1898 р. "Літературно-наукового вісника" короткий час входив до складу редколегії.

М.К.

Примітки до історії козащини з поводу книжки:

Бесіди про часи козацькі на Україні, Чернівці, 1898, с. 159, 12°

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Примітки до історії козащини з поводу книжки: Бесіди про часи козацькі на Україні, Чернівці, 1898, с. 159, 12° // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXII. — Кн. II. — С. 1—14. Передрук зі збереженням первісної пагінації: Розвідки і матеріали до історії України-Руси. — Львів, 1900. — Т. 3.

Рецензія М.Грушевського з'явилася наступного ж року після виходу в світ курсу лекцій В.Антоновича "Бесіди про козацькі часи на Україні". Судячи з тексту рецензії, її автор не був утаємничений в обставини появи та друку тексту книги (детальніше про ці обставини див.: *Антонович Д.* Дещо про "Виклади про козацькі часи на Україні" та про історичні погляди проф. Антоновича // *Антонович В.* Про козацькі часи на Україні. — К., 1991. — С. 12—16). Зокрема, М.Грушевський, очевидно, достеменно не знав, що "Бесіди" постали не внаслідок цілеспрямованих зусиль його вчителя, натомість як результат конспектування україномовного курсу лекцій, виголошеного В.Антоновичем у 1895—1896 рр. у Києві й відредагованого та видрукуваного, ймовірно, без відома В.Антоновича. Тому М.Грушевський обговорює книгу (в якій, до всього, не було зазначено ім'я автора), не враховуючи цього важливого чинника. Утім, не викликає сумніву, що вчений як блискучий знавець історіографічної ситуації в ділянці української історії здогадувався, чие ім'я з політичних міркувань видавці не вмістили на оправі книги: надто вже виразним був перегук багатьох концептуальних положень "Бесід" з попереднім козакознавчим доробком В.Антоновича. З аналогічної причини промовчав і сам М.Грушевський, полемізуючи лише зі знеособленим "автором".

Обговорюючи "популярну книжку", вчений не мав наміру окремо зупинитися на всіх представлених у ній проблемах. Зосередився лише на двох вузлових аспектах — на генезі українського козацтва та реформі Стефана Баторія. З решти питань він подав короткі, але концептуальні зауваги, виявивши при цьому звичну для себе толерантність до автора, якої іноді так бракує сьогоднішнім науковим дискусіям.

Найприкметнішою рисою рецензії М.Грушевського є її дослідницький характер. Учений подає обгрунтоване власне бачення заторкнених ділянок історії українського козацтва, передо всім генези та впровадження козацького реєстру. До того ж, як і у випадку зі статтею "Хмельницький і Хмельниччина", заявлені у рецензії спостереження лягли в основу розгорнутих концепцій, вплетених у тканину синтетичної "Історії України-Руси". Тож зазначену рецензію можна розглядати як своєрідну апробацію М.Грушевським своїх концептуальних напрацювань.

З М І С Т

<i>Я. Дашкевич</i> . Михайло Грушевський наприкінці ХІХ ст.	I
<i>М. Капраль</i> . Від упорядника	XIV
Розділ I. АРХЕОГРАФІЧНІ ПУБЛІКАЦІЇ, ПЕРЕДМОВИ	1
Виймки з жерел до історії України-Руси: до половини ХІ віку	3
Опись Львівського замку р. 1495	144
Метрика Самбірська. Подробиці з історії відносин релігійних	154
Кілька духовних віршів з Галичини	161
Співаник з початку ХVІІІ в.	175
Описі Ратенського староства з 1500—1512 рр.	259
До історії “руського обряду” в старій Польщі	292
До історії “руського обряду” в давній Польщі	294
До питання про правно-державне становище київських князів ХV в.	301
Матеріали до історії козацьких рухів 1590-х рр.	305
Кілька документів з життя Забузької Русі ХVІ в.	333
Передмова [до т. I “Етнографічного збірника”]	343
Передмова [до т. II “Етнографічного збірника”]	345
[Передмова до т. ХІХ “Руської історичної бібліотеки”]	347
[Передмова до т. ХХ “Руської історичної бібліотеки”]	349
Передне слово [до т. ХХХІ—ХХХІІ “Записок НТШ”]	352
Передне слово [до т. ХХХV—ХХХVІ “Записок НТШ”]	355
Вступне слово редакції [до т. VІІ “Руської історичної бібліотеки”]	356
Розділ II. АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ	357
Молотівське срібло	359
Молотівське срібло. Археологічна замітка	361
Печатка м[итрополита] Константина з Звенигорода	367
Похоронне поле в с. Чехах (археологічна розвідка)	369
Звенигород Галицький (історично-археологічна розвідка)	389
Печатка з Ступниці під Самбором	414
Розділ III. ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	417
Гетьман Богданко. Критично-історична розвідка	419
Галицьке боярство ХІІ—ХІІІ в.	435
Анти (“Antai, Antes). Уривок з “Історії України-Руси”	452
Анти. Реферат	465
Хмельницький і Хмельниччина. Історичний ескіз	466
Портрет Хмельницького з вид[ання] 1683 р. (До портрета)	490
Чи було між руськими племенами плем'я хорватів? Реферат	492

Розділ IV. ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЙНІ СТАТТІ	493
Нововидані пам'ятки давнього письменства руського	495
Нові розвідки з історії давньої Руси	512
Наукова діяльність Товариства імені Шевченка в р. 1895. Записка для загального збору р. 1896	534
Наукова діяльність Товариства імені Шевченка в 1896 і 1897 рр. Записка для загального збору 1898 р.	542
Наукове Товариство імені Шевченка і його діяльність в 1898 р.	550
Примітки до історії козащини з поводу книжки: Бесіди про часи козацькі на Україні	558
Розділ V. НЕКРОЛОГИ	569
Пантелеймон Куліш [Некрологічна звістка]	571
Петро Лебединцев — Іван Малишевський (Некролог)	572
В.Васілевський (Некролог)	574
Посмертні згадки (А.Скальковський, Е.Кунік, В.Ястребов)	575
Микола Гулак. Посмертні згадки	577
Е.Рудіковський — В.Луцкевич (Некрологічна згадка)	580
КОМЕНТАРІ	582
СПИСОК ЦИТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	644
ПОКАЖЧИК	654

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 6

Серія "Історичні студії та розвідки (1895–1900)"

Редактор	<i>Л.Веремієнко</i>
Художнє оформлення	<i>С.Іванов</i>
Технічний редактор	<i>С.Довба</i>
Комп'ютерний набір і верстка	<i>Л.Гринчишин</i>
Коректори	<i>Р.Гамада, М.Ломеха, Б.Павлів, О.Тростянчин</i>

Здано на складання 03.06.2004. Підп. до друку 11.11.2004. Формат 70x100¹/₁₆.
Папір офс. Гарн. Academy. Офс. друк. Умовн. друк. арк. 54,82. Умовн. фарбовідб. 55,22.
Обл.-вид. арк. 44,98. Додатк. накл. 2000 прим. Свідоцтво держ. реєстру:
серія ДК № 22. Вид. № 03. Зам. 529-4.

Державне спеціалізоване видавництво "Світ" 79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
www.dsv-svit.lviv.ua; e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Надруковано з готових діапозитивів на ВАТ "Львівська книжкова фабрика "Атлас"
75005 м. Львів, вул. Зелена, 20

Грушевський М.С.

Г 91 Твори: У 50 т. /Редкол.: П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін.;
Голов. ред. П.Сохань. — Львів: Світ, 2002 —
Т. 6: Серія "Історичні студії та розвідки (1895–1900)". — 2004. —
696 с.

ISBN 966-603-223-6; 966-603-367-4 (т. 6).

Шостий том зібрання праць М.Грушевського є другим томом серії "Історичні студії та розвідки" і охоплює період 1895–1900 рр. У ньому вміщені публікації документів, джерелознавчі розвідки і передмови, історичні статті та науково-інформаційні матеріали.

Видання розраховане для науковців та всіх, хто цікавиться історією України.

ББК 63.3 (4 УКР)

ISBN 966-603-223-6

ISBN 966-603-367-4 (т. 6)